

การพัฒนาแบบการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนา แบบ BIM
ของนักเรียนโรงเรียนประถมศึกษา ในอำเภอเชียงยืน
จังหวัดมหาสารคาม

THE DEVELOPMENT OF THE LEARNING MANAGEMENT
MODEL ON BUDDHISM THROUGH BIM OF PRIMARY SCHOOL
STUDENTS IN CHAING YUEN DISTRICT,
MAHASARAKHAM PROVINCE

¹ชยาภา คำเมรี, ²นิรัช เรืองแสน และ ³สมควร นามสีฐาน

¹Chayapha Khammaree, ¹Niraj Ruangsarn and ¹Somkhuan Namseethuan

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

¹Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

¹chayapha2518@gmail.com

Received: August 18, 2024; **Revised:** November 9, 2024; **Accepted:** December 28, 2024

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและแนวทางการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนา แบบ BIM ของนักเรียนโรงเรียนประถมศึกษา ในอำเภอเชียงยืน จังหวัดมหาสารคาม 2. เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนา แบบ BIM ของนักเรียนโรงเรียนประถมศึกษา ในอำเภอเชียงยืน จังหวัดมหาสารคาม 3. เพื่อทดลองใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนา แบบ BIM ของนักเรียนโรงเรียนประถมศึกษา ในอำเภอเชียงยืน จังหวัดมหาสารคาม 4. เพื่อประเมินประสิทธิผลของรูปแบบการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนา แบบ BIM ของนักเรียนโรงเรียนประถมศึกษา ในอำเภอเชียงยืน จังหวัดมหาสารคาม ผลการวิจัย พบว่า

¹ นิสิต, หลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์, ดร., สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

³ อาจารย์, ดร., สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

1. ระดับสภาพปัจจุบันและแนวทางการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนา แบบ BIM ของนักเรียนโรงเรียนประถมศึกษา ในอำเภอเชียงยืน จังหวัดมหาสารคาม โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง 2. ผลการประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนา แบบ BIM ของนักเรียนโรงเรียนประถมศึกษา ในอำเภอเชียงยืน จังหวัดมหาสารคาม ภาพรวมอยู่ในระดับมาก 3. ค่าเฉลี่ยการทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนของนักเรียนกลุ่มเป้าหมายตามรูปแบบการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนา แบบ BIM ของนักเรียนโรงเรียนประถมศึกษา ในอำเภอเชียงยืน จังหวัดมหาสารคาม สูงกว่าก่อนเรียนโดยมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 โดยภาพรวมระดับความพึงพอใจของนักเรียนกลุ่มเป้าหมายต่อรูปแบบการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนา แบบ BIM ของนักเรียนโรงเรียนประถมศึกษา ในอำเภอเชียงยืน จังหวัดมหาสารคามอยู่ในระดับมาก 4. ผลการประเมินด้านประสิทธิภาพ พบว่า รูปแบบการเรียนรู้ส่งเสริมความรู้เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาของนักเรียนเพิ่มมากขึ้น มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.16, ทักษะในการเรียนรู้พุทธศาสนาของนักเรียนเพิ่มขึ้น 4.25, และนักเรียนมีเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้พุทธศาสนามากขึ้น 4.26 โดยรวมแล้วประสิทธิภาพมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.22 ด้านประสิทธิผล พบว่า ความคุ้มค่าด้านกำลังคนในการจัดการเรียนรู้อมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.05, ความคุ้มค่าด้านงบประมาณในการจัดการเรียนรู้อมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.50, และความคุ้มค่าด้านเวลาและสถานที่ที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.51 โดยรวมแล้วประสิทธิผลมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.69 ด้านผลกระทบ พบว่า การจัดการเรียนรู้ส่งผลกระทบเชิงบวกต่อการเรียนในโรงเรียนมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.51, การจัดการเรียนรู้ส่งผลกระทบเชิงบวกต่อสังคมโดยรวม 4.30, และการจัดการเรียนรู้ส่งผลกระทบเชิงบวกต่อคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน 4.20 โดยรวมแล้วผลกระทบมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.33

คำสำคัญ : การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนา แบบ BIM

Abstract

This research has the following objectives: to study the current state and methods of Buddhist learning management using the BIM model among primary school students in Chiang Yuen District, Maha Sarakham Province; to develop a Buddhist learning management model using the BIM model for primary school students in Chiang Yuen District, Maha Sarakham Province; to experiment with the Buddhist learning management model using the BIM model for primary school students in Chiang Yuen District, Maha Sarakham Province; and to evaluate the effectiveness of the Buddhist learning management model using the BIM model for primary school students in Chiang Yuen

District, Maha Sarakham Province. The research findings revealed that the overall current state and methods of Buddhist learning management using the BIM model among primary school students in Chiang Yuen District, Maha Sarakham Province were at a moderate level. The evaluation of the appropriateness of the Buddhist learning management model using the BIM model for primary school students in Chiang Yuen District, Maha Sarakham Province, was at a high level overall. The average post-learning achievement test scores of the target group students using the Buddhist learning management model using the BIM model were significantly higher than the pre-learning scores at the .05 level. The overall satisfaction level of the target group students with the Buddhist learning management model using the BIM model was high. The efficiency evaluation results showed that the learning model increased students' knowledge about Buddhism (average = 4.16), enhanced learning skills in Buddhism (average = 4.25), and improved students' attitudes towards learning Buddhism (average = 4.26). Overall, the efficiency had an average of 4.22. In terms of effectiveness, the cost-effectiveness of manpower in learning management had an average of 4.05, budget cost-effectiveness had an average of 3.50, and time and place cost-effectiveness had an average of 3.51. Overall, the effectiveness had an average of 3.69. Regarding the impact, the learning management had a positive impact on school learning with an average of 4.51, a positive impact on society overall with an average of 4.30, and a positive impact on the desirable attributes of students with an average of 4.20. Overall, the impact had an average of 4.33.

Keywords : The Development of the Learning management model on Buddhism through BIM

บทนำ

การจัดการศึกษาในปัจจุบันต้องมุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีทักษะในศตวรรษที่ 21 เพื่อให้มีความรู้และทักษะที่จำเป็นในการใช้ชีวิต ประกอบด้วยทักษะที่เรียกตามคำย่อว่า 3Rs + 8Cs (วิจารณ์, 2556) ได้แก่ อ่านออก (Reading) เขียนได้ (WRiting) คณิตเลขเป็น (ARithmetics) Critical Thinking & Problem Solving (ทักษะด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณและทักษะในการแก้ปัญหา) Creativity & Innovation (ทักษะด้านการสร้างสรรค์และนวัตกรรม) Collaboration,

Teamwork & Leadership (ทักษะด้านความร่วมมือ การทำงานเป็นทีม และภาวะผู้นำ) Cross – cultural Understanding (ทักษะด้านความเข้าใจต่างวัฒนธรรม ต่างกระบวนทัศน์) Communications, Information & Media Literacy (2-3 ภาษา) (ทักษะด้านการสื่อสาร สารสนเทศ และรู้เท่าทันสื่อ) Computing & Media Literacy (ทักษะด้านคอมพิวเตอร์ และ เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร) Career & Learning Self-reliance (ทักษะอาชีพ และ ทักษะการเรียนรู้) Change (ทักษะการเปลี่ยนแปลง) ดังนั้นการจัดการศึกษาในศตวรรษที่ 21 ครู ต้องสร้างกิจกรรมให้บรรลุจุดมุ่งหมายของหลักสูตร ต้องส่งเสริมทักษะทุกด้านให้เกิดกับผู้เรียน โดยเฉพาะทักษะการแก้ปัญหา เพราะการแก้ปัญหา เป็นทักษะที่สำคัญอย่างหนึ่งของมนุษย์ และ จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 พ.ศ. 2560-2564 จะเห็นได้ว่ามุ่งให้คนไทย เป็นคนที่สมบูรณ์ มีคุณธรรม จริยธรรม นำความรู้และความสามารถไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิตได้ แต่ปัจจุบันยังพบปัญหาที่สำคัญและน่าเป็นห่วงไม่แพ้กัน

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม มุ่งเน้นให้ผู้เรียนพัฒนาตนเอง สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข มีความรักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ และเป็นพลเมืองดี ของชาติ พื้นฐานสำคัญอีกอย่างหนึ่งในการปลูกฝังเยาวชนเป็นพลเมืองดีของชาติ คือ “พระพุทธศาสนา” ซึ่งเป็นสถาบันหลักที่อยู่คู่สังคมไทยมาอย่างยาวนาน และที่สำคัญรายวิชา พระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นรายวิชาหนึ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาสมรรถนะของผู้เรียน ให้สามารถเรียนรู้การดำรงชีวิตอยู่ในสังคม และการอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นได้อย่างมีความสุข ตลอดจน สามารถนำเอาความรู้ ความเข้าใจนั้นไปปรับใช้ให้เข้ากับสภาพสังคมที่แปรเปลี่ยนได้อย่างเหมาะสม สมดุล และยั่งยืน จุดมุ่งหมายสำคัญของรายวิชาพระพุทธศาสนา โดยส่วนใหญ่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้มี ทักษะต่างๆ เช่น ทักษะทางสังคม ทักษะการคิด ทักษะการตัดสินใจ และทักษะการแก้ปัญหาที่ใช้ ในการดำเนินชีวิตของผู้เรียนให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคมในการสร้างพลเมืองดีของ ประเทศ อันเป็นรากฐานของพลโลกต่อไป แต่การจัดการเรียนการสอนพระพุทธศาสนาในที่ผ่านมาก็ยัง พบว่าไม่เป็นที่น่าพอใจเท่าที่ควร เนื่องจากวิชาสังคมศึกษา สาระศาสนา ศีลธรรม จริยธรรมเป็น วิชาที่มีเนื้อหามากทั้ง พุทธประวัติ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา พุทธสาวก ขาวพุทธตัวอย่าง ศาสนพิธี จึงต้องแยกเนื้อหาเป็นส่วนๆ ให้นักเรียนแต่ละคนทำความเข้าใจอย่างลึกซึ้งและนำมา แลกเปลี่ยนเรียนรู้ การนำเสนอจะทำให้เข้าใจและจดจำเนื้อหาได้ลึกซึ้งมากขึ้น (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551)

จากที่กล่าวข้างต้นและสภาพปัญหาสะท้อนให้เห็นว่า เยาวชนไทยยังบกพร่องในเรื่องของ การคิดการตัดสินใจทำในสิ่งที่ถูกต้อง ขาดการยับยั้งชั่งใจในการกระทำต่างๆ ขาดคุณธรรม จริยธรรมด้วย และเมื่อคุณธรรมจริยธรรมลดลงไปดังนั้นควรมุ่งส่งเสริมจัดการเรียนรู้วิธีที่สามารถ

พัฒนาความคิด และความสามารถในการแก้ปัญหาให้นักเรียน เพราะหากนักเรียนมีกระบวนการคิดที่สามารถแก้ปัญหาต่างๆ ในการดำเนินชีวิตได้ ปัญหาในสังคมก็จะลดน้อยลง และสังคมมีความน่าอยู่มากขึ้น ดังนั้นครูผู้สอนจึงควรส่งเสริมให้ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรม และคิดแก้ปัญหาได้ โดยใช้กระบวนการที่หลากหลายอย่างต่อเนื่อง ซึ่งการจัดการเรียนการสอนแบบ BIM (Buddhist Instruction Model) หรือการจัดการเรียนการสอนแบบพุทธะ เป็นการจัดการเรียนรู้ตามธรรมชาติ เพื่อให้ผู้เรียนมีลักษณะของการเป็นคนดี มีความรู้ ความสามารถโดยใช้กระบวนการแก้ปัญหาด้วยสติ ด้วยปัญญา ด้วยเหตุผล และมุ่งมั่นสืบสาวราวเรื่องให้ถึงต้นตอของปัญหาด้วยตนเองตามความจริงและยังเป็นวิธีสอนที่คล้ายกับวิธีสอนแบบพุทธวิธี คือเป็นการจัดการเรียนการสอนโดยการนำหลักธรรมที่สำคัญทางพระพุทธศาสนา มาพัฒนาเป็นรูปแบบการสอน โดยจัดขั้นตอนการสอนเป็น 5 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นสร้างศรัทธา ขั้นปัญญาภูมิธรรม ขั้นพัฒนาปัญญา ขั้นปรับปรุงและประยุกต์ใช้ และขั้นสรุปและประเมินผล (กิตติชัย สุธาสิโนบล, 2559)

ด้วยหลักการและเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะทำการศึกษา การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาแบบ BIM ของนักเรียนโรงเรียนประถมศึกษา โรงเรียนในอำเภอเชียงยืน จังหวัดมหาสารคาม เพื่อเป็นประโยชน์ในการจัดการเรียนการสอนสังคมศึกษาที่มีประสิทธิภาพตามกรอบมาตรฐานการศึกษาที่กำหนดไว้

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและแนวทางการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนา แบบ BIM ของนักเรียนโรงเรียนประถมศึกษา ในอำเภอเชียงยืน จังหวัดมหาสารคาม
2. เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนา แบบ BIM ของนักเรียนโรงเรียนประถมศึกษา ในอำเภอเชียงยืน จังหวัดมหาสารคาม
3. เพื่อทดลองใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนา แบบ BIM ของนักเรียนโรงเรียนประถมศึกษา ในอำเภอเชียงยืน จังหวัดมหาสารคาม
4. เพื่อประเมินประสิทธิผลของรูปแบบการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนา แบบ BIM ของนักเรียนโรงเรียนประถมศึกษา ในอำเภอเชียงยืน จังหวัดมหาสารคาม

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยรูปแบบการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนา แบบ BIM ของนักเรียนโรงเรียนประถมศึกษา ในอำเภอเชียงยืน จังหวัดมหาสารคาม เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) โดยมีวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ระยะที่ 1 กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 139 คน และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 10 คน ระยะที่ 2 กลุ่มผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 9 คน ระยะที่ 3 กลุ่มทดลอง จำนวน 25 คน และระยะที่ 4 กลุ่มผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 12 คน

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

ผู้วิจัยมุ่งพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนา แบบ BIM ของนักเรียนโรงเรียนประถมศึกษา ในอำเภอเชียงยืน จังหวัดมหาสารคาม

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ แบบประเมินรูปแบบการจัดการเรียนรู้ และแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสถิติที่ และการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท

ผลการวิจัย

การวิจัยการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนา แบบ BIM ของนักเรียนโรงเรียนประถมศึกษา ในอำเภอเชียงยืน จังหวัดมหาสารคาม มีผลการวิจัยตามสรุปได้ดังนี้

1. ระดับสภาพปัจจุบันและแนวทางการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนา แบบ BIM ของนักเรียนโรงเรียนประถมศึกษา ในอำเภอเชียงยืน จังหวัดมหาสารคาม โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.21$ S.D. = 0.86) ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการสร้างศรัทธา และ ด้านการประยุกต์ใช้ ซึ่งอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.26$ S.D. = 0.92) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ด้านการพัฒนาปัญญา ($\bar{X} = 3.10$ S.D. = 0.83)

2. ผลการประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนา แบบ BIM ของนักเรียนโรงเรียนประถมศึกษา ในอำเภอเชียงยืน จังหวัดมหาสารคาม ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.35$, S.D.= 0.77) เมื่อคิดเป็นรายด้าน ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.67$, S.D.= 0.85) รองลงมา คือ ด้านการวัดและการประเมินผล ($\bar{X} = 4.58$, S.D.= 0.67) ด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยสุด คือ ด้านวัตถุประสงค์ ($\bar{X} = 4.02$, S.D.= 0.56)

3. ค่าเฉลี่ยการทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนของนักเรียนกลุ่มเป้าหมายตามรูปแบบการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนา แบบ BIM ของนักเรียนโรงเรียนประถมศึกษา ในอำเภอเชียงยืน จังหวัดมหาสารคาม สูงกว่าก่อนเรียนโดยมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 โดยภาพรวมระดับความพึงพอใจของนักเรียนกลุ่มเป้าหมายต่อรูปแบบการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนา แบบ BIM ของนักเรียนโรงเรียนประถมศึกษา ในอำเภอเชียงยืน จังหวัดมหาสารคามอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.06$, S.D.= 0.63) คิดเป็นรายด้าน ดังต่อไปนี้ (1) ด้านผู้สอนและวิทยากร พบว่าภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.02$, S.D.= 0.66) (2) ด้านสถานที่ ระยะเวลา อาหาร พบว่าภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.15$, S.D.= 0.61) และ (3) ด้านการนำความรู้ไปใช้ พบว่าภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.02$, S.D.= 0.63)

4. ผลการประเมินด้านประสิทธิภาพ พบว่า รูปแบบการเรียนรู้ส่งเสริมความรู้เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาของนักเรียนเพิ่มมากขึ้น มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.16, ทักษะในการเรียนรู้พุทธศาสนาของนักเรียนเพิ่มขึ้น 4.25, และนักเรียนมีเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้พุทธศาสนามากขึ้น 4.26 โดยรวมแล้วประสิทธิภาพมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.22 ด้านประสิทธิผล พบว่า ความคุ้มค่าด้านกำลังคนในการจัดการเรียนรู้มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.05, ความคุ้มค่าด้านงบประมาณในการจัดการเรียนรู้มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.50, และความคุ้มค่าด้านเวลาและสถานที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.51 โดยรวมแล้วประสิทธิผลมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.69 ด้านผลกระทบ พบว่า การจัดการเรียนรู้ส่งผลกระทบเชิงบวกต่อการเรียนในโรงเรียนมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.51, การจัดการเรียนรู้ส่งผลกระทบเชิงบวกต่อสังคมโดยรวม 4.30, และการจัดการเรียนรู้ส่งผลกระทบเชิงบวกต่อคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน 4.20 โดยรวมแล้วผลกระทบมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.33

อภิปรายผล

จากการวิจัยเรื่องการพัฒนาแบบการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนา แบบ BIM ของนักเรียนโรงเรียนประถมศึกษา ในอำเภอเชียงยืน จังหวัดมหาสารคาม มีประเด็นสำคัญที่ควรนำมาอภิปรายผล ดังนี้

1. ผู้ตอบแบบสอบถามในกลุ่มนักเรียนประถมศึกษาในอำเภอเชียงยืน จังหวัดมหาสารคาม ส่วนใหญ่เป็นนักเรียนจากโรงเรียนบ้านเชียงยืน และนักเรียนส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับการสร้างศรัทธาในการเรียนรู้พระพุทธศาสนา อย่างไรก็ตาม การพัฒนาปัญญายังต้องการการปรับปรุงให้ดีขึ้น ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับแนวคิดของ Bloom's Taxonomy ที่เน้นการพัฒนาทั้งความรู้ ความเข้าใจ และการประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน การสร้างศรัทธาและการประยุกต์ใช้หลักธรรมในชีวิตประจำวันเป็นสิ่งที่นักเรียนให้ความสำคัญมากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาโดย Wongsawad & colleagues (2017) ที่พบว่าการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติช่วยเสริมสร้างทัศนคติที่ดีต่อพระพุทธศาสนาและคุณธรรมในนักเรียน

2. พบว่าครูส่วนใหญ่เห็นความสำคัญของการสร้างศรัทธาในนักเรียน การสร้างศรัทธานี้เป็นพื้นฐานสำคัญที่ช่วยเสริมสร้างทัศนคติที่ดีและการปฏิบัติตามหลักธรรมในชีวิตประจำวัน การศึกษาของ Smith (2015) ระบุว่า การสร้างศรัทธาและความเชื่อมั่นในหลักธรรมมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาคุณธรรมและความเคารพในนักเรียน ครูผู้สอนแนะนำให้ใช้การสอนหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับชีวิตจริง และการจัดกิจกรรมที่ใช้หลักธรรมในการแก้ปัญหา ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาโดย Karunaratne (2018) ที่พบว่าการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมที่มีความสัมพันธ์กับชีวิตประจำวันช่วยเสริมสร้างความเข้าใจและการปฏิบัติในนักเรียน นอกจากนี้ ครูผู้สอนยังพบความท้าทายในการกำหนดกฎเกณฑ์ในห้องเรียน โดยเฉพาะในเรื่องของความขัดแย้งในความคิดเห็นและค่านิยมของนักเรียน การมีส่วนร่วมของนักเรียนในการกำหนดกฎเกณฑ์และการสื่อสารกฎเกณฑ์อย่างชัดเจนเป็นสิ่งที่ครูผู้สอนแนะนำเพื่อแก้ไขปัญหาเหล่านี้ การศึกษาของ Elliot (2017) ชี้ให้เห็นว่าการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการกำหนดกฎเกณฑ์ช่วยเพิ่มความยอมรับและการปฏิบัติตามกฎในห้องเรียน การสอนเหตุผลและความสำคัญของกฎเกณฑ์ยังช่วยให้นักเรียนเข้าใจและยอมรับกฎเกณฑ์ได้ดียิ่งขึ้น ในด้านการประเมินผลและติดตามความคืบหน้าของนักเรียน ครูผู้สอนแนะนำให้ใช้เครื่องมือหลากหลาย เช่น การทดสอบ การสังเกตพฤติกรรม และการสนทนา ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Black and William (2009) ที่ระบุว่าการประเมินผลแบบหลากหลายช่วยให้ครูและนักเรียนได้รับข้อมูลที่ครอบคลุมและสามารถปรับปรุงการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ การใช้พอร์ตโฟลิโอและการประเมินแบบร่วมมือยังช่วยเสริมสร้างทักษะการวิจารณ์และการรับฟังความคิดเห็นในนักเรียน การวิจัยเชิงคุณภาพนี้ชี้ให้เห็นว่ารูปแบบการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาแบบ BIM มีความสำคัญในการสร้างศรัทธาและการประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน แต่ยังคงพัฒนาด้านการพัฒนาปัญญาให้ดียิ่งขึ้น การศึกษาของ Mahachokchai (2020) ระบุว่า การเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติและการประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันช่วยเสริมสร้างทักษะการคิดวิเคราะห์และการตัดสินใจในนักเรียน รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบ BIM นี้มีศักยภาพในการสร้างนักเรียนที่มีคุณธรรมและความคิดวิเคราะห์ที่ดี

2. ผลการวิจัยระยะที่ 2 เกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาแบบ BIM ของนักเรียนโรงเรียนประถมศึกษาในอำเภอเชียงยืน จังหวัดมหาสารคาม แสดงให้เห็นว่ารูปแบบที่พัฒนาขึ้นสามารถตอบโจทย์ความต้องการและแก้ไขปัญหาที่พบในการวิจัยระยะที่ 1 ได้อย่างมีประสิทธิภาพ การใช้วิธีวิจัยแบบผสม (Mixed Methods) ผ่านการสนทนากลุ่มกับผู้เชี่ยวชาญ ทำให้ได้รับความคิดเห็นเชิงลึกเกี่ยวกับประสิทธิภาพ ความเหมาะสม ความถูกต้อง และความเป็นไปได้ของรูปแบบนี้ ผลการสนทนากลุ่มระบุว่านักเรียนมีความคิดเห็นเชิงบวกต่อรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบ BIM โดยระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับปานกลางถึงมาก ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาโดย Mahachokchai (2020) ที่พบว่าการนำหลักธรรมมาใช้ในการชีวิตประจำวันช่วยเสริมสร้างทักษะการคิดวิเคราะห์และความเข้าใจในนักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

องค์ประกอบของหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นได้รับการพิจารณาว่ามีความเหมาะสมในการนำไปใช้ โดยเน้นการปรับใช้หลักธรรมในชีวิตประจำวัน การเสริมสร้างทักษะการคิดวิเคราะห์และการตัดสินใจอย่างมีจริยธรรม การใช้วิธีการเรียนการสอนที่หลากหลาย เช่น การบรรยาย การใช้สื่อมัลติมีเดีย และการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมกลุ่ม เป็นสิ่งที่ช่วยเพิ่มความน่าสนใจและประสิทธิภาพในการเรียนรู้ นอกจากนี้การใช้วิธีการวัดและประเมินผลที่หลากหลายยังช่วยให้การประเมินความรู้และทักษะของนักเรียนเป็นไปอย่างครอบคลุม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Black and Wiliam (2009) ที่ระบุว่า การประเมินผลแบบหลากหลายช่วยเสริมสร้างการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ

ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับการเชื่อมโยงกับชีวิตประจำวัน การใช้เทคโนโลยีในการเรียนการสอน การฝึกอบรมครูผู้สอน การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ และการรวมความคิดเห็นจากผู้ปกครองและชุมชน ช่วยให้การจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาแบบ BIM มีความเหมาะสมและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น การใช้เทคโนโลยีในการเรียนการสอน เช่น แอปพลิเคชันการเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนา และการสร้างห้องเรียนออนไลน์ ช่วยเพิ่มความน่าสนใจและการมีส่วนร่วมของนักเรียน การศึกษาของ Elliot (2017) ชี้ให้เห็นว่าการใช้เทคโนโลยีในห้องเรียนสามารถช่วยเสริมสร้างความรู้และทักษะในนักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ผลการประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาแบบ BIM พบว่าภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยด้านกิจกรรมการเรียนรู้มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมาคือด้านการวัดและการประเมินผล ด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยสุดคือด้านวัตถุประสงค์ การวัดและการประเมินผลที่หลากหลายช่วยให้ครูและนักเรียนได้รับข้อมูลที่ครอบคลุมและสามารถปรับปรุงการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาโดย Krathwohl (2002) ที่เน้นการประเมินความรู้และทักษะในหลากหลายด้านเพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้ที่ครอบคลุม

สรุปได้ว่ารูปแบบการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาแบบ BIM ของนักเรียนโรงเรียนประถมศึกษาในอำเภอเชียงยืน จังหวัดมหาสารคามที่พัฒนาขึ้นมีความสามารถในการแก้ปัญหการจัดการเรียนรู้ในวิสัยระยะที่ 1 ได้อย่างมีประสิทธิภาพและตอบโจทย์ความต้องการของนักเรียนและครูผู้สอนในพื้นที่อย่างเหมาะสม การศึกษานี้แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการประยุกต์ใช้หลักการในชีวิตประจำวันและการใช้วิธีการเรียนการสอนที่หลากหลายเพื่อเสริมสร้างทักษะและความรู้ในนักเรียน

3. ผลการทดลองใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาแบบ BIM ของนักเรียนโรงเรียนประถมศึกษาในอำเภอเชียงยืน จังหวัดมหาสารคาม แสดงให้เห็นถึงประสิทธิภาพของรูปแบบนี้ในการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความพึงพอใจของนักเรียน กลุ่มเป้าหมายในการวิจัยครั้งนี้คือนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านหนองคูวิทยาคาร จำนวน 17 คน ซึ่งเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling)

จากข้อมูลทั่วไปของกลุ่มเป้าหมาย พบว่านักเรียนกลุ่มนี้มีทั้งเพศชายและเพศหญิงจำนวนเท่ากันคือ 8 คน คิดเป็นร้อยละ 47.1 สำหรับแต่ละเพศ และมีนักเรียนเพศทางเลือกจำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 5.8 การมีนักเรียนเพศทางเลือกในกลุ่มเป้าหมายนี้สะท้อนถึงการยอมรับความหลากหลายทางเพศ ซึ่งการศึกษาโดย Hall et al. (2017) ระบุว่าความหลากหลายทางเพศในโรงเรียนช่วยเสริมสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่ดีและสนับสนุนความพึงพอใจของนักเรียน

ผลการเปรียบเทียบคะแนนก่อนเรียนและหลังเรียนโดยใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาแบบ BIM พบว่าค่าเฉลี่ยคะแนนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยค่าเฉลี่ยคะแนนก่อนเรียนอยู่ที่ 7.35 และค่าเฉลี่ยคะแนนหลังเรียนอยู่ที่ 16.23 แสดงให้เห็นถึงผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่เพิ่มขึ้นอย่างชัดเจน ซึ่งสามารถอธิบายได้ด้วยแนวคิดของ Bloom (1976) ที่ชี้ให้เห็นว่าการเรียนรู้ที่มีโครงสร้างชัดเจนและมีการปฏิบัติจริงจะช่วยเสริมสร้างความเข้าใจและความสามารถในการประยุกต์ใช้ความรู้ของนักเรียน

ในด้านการประเมินความพึงพอใจของนักเรียนกลุ่มเป้าหมายต่อรูปแบบการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาแบบ BIM พบว่า โดยภาพรวมระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = 4.06, ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.63) โดยเมื่อแยกเป็นรายด้าน พบว่า ด้านผู้สอนและวิทยากรมีค่าเฉลี่ยความพึงพอใจที่ 4.02 ด้านสถานที่ ระยะเวลา และอาหารมีค่าเฉลี่ยความพึงพอใจที่ 4.15 และด้านการนำความรู้ไปใช้มีค่าเฉลี่ยความพึงพอใจที่ 4.02 ผลการประเมินนี้สอดคล้องกับการศึกษาโดย Garrison et al. (2010) ที่พบว่าความพึงพอใจของนักเรียนเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

การวิจัยนี้สรุปได้ว่ารูปแบบการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาแบบ BIM ของนักเรียนโรงเรียนประถมศึกษาในอำเภอเชียงยืน จังหวัดมหาสารคามที่พัฒนาขึ้นนั้นมีประสิทธิภาพในการเพิ่มผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและได้รับความพึงพอใจในระดับสูงจากนักเรียนกลุ่มเป้าหมาย การวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่ารูปแบบดังกล่าวสามารถตอบสนองต่อความต้องการของนักเรียนและครูผู้สอนในพื้นที่ได้อย่างดี

4. ผลการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาแบบ BIM สำหรับนักเรียนโรงเรียนประถมศึกษาในอำเภอเชียงยืน จังหวัดมหาสารคาม ได้รับการประเมินจากกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญในหลายด้าน ได้แก่ ด้านพระพุทธศาสนา ด้านการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษา ด้านการวัดผลและประเมินผลและผู้บริหารสถานศึกษา ทั้งหมด 12 คน เพื่อประเมินผลลัพธ์ในด้านประสิทธิผล ประสิทธิภาพและผลกระทบ

ผลการประเมินด้านประสิทธิภาพของรูปแบบการเรียนรู้พบว่า มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.22 โดยพบว่ารูปแบบนี้ช่วยส่งเสริมความรู้เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาของนักเรียนเพิ่มมากขึ้น (ค่าเฉลี่ย 4.16) ทักษะในการเรียนรู้พุทธศาสนาของนักเรียนเพิ่มขึ้น (ค่าเฉลี่ย 4.25) และนักเรียนมีเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้พุทธศาสนามากขึ้น (ค่าเฉลี่ย 4.26) ซึ่งการวิจัยนี้สอดคล้องกับทฤษฎีการเรียนรู้ที่มีการเชื่อมโยงระหว่างกาปฏิบัติและการเรียนรู้ ที่เน้นการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์จริง

ด้านประสิทธิผลของการจัดการเรียนรู้ พบว่า ความคุ้มค่าด้านกำลังคนในการจัดการเรียนรู้มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.05 ความคุ้มค่าด้านงบประมาณในการจัดการเรียนรู้มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.50 และความคุ้มค่าด้านเวลาและสถานที่ที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.51 โดยรวมแล้วประสิทธิผลมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.69 ผลลัพธ์นี้สอดคล้องกับการศึกษาโดย Walker (2017) ที่พบว่าการจัดการเรียนรู้ที่มีการวางแผนและการใช้ทรัพยากรอย่างเหมาะสมสามารถเพิ่มประสิทธิภาพในการเรียนรู้ได้

ในด้านผลกระทบ พบว่า การจัดการเรียนรู้ส่งผลกระทบเชิงบวกต่อการเรียนในโรงเรียนมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.51 การจัดการเรียนรู้ส่งผลกระทบเชิงบวกต่อสังคมโดยรวม 4.30 และการจัดการเรียนรู้ส่งผลกระทบเชิงบวกต่อคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน 4.20 โดยรวมแล้วผลกระทบมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.33 ผลลัพธ์นี้สอดคล้องกับการศึกษาโดย Darling-Hammond et al. (2020) ที่ชี้ให้เห็นว่าการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางศาสนาและสังคมช่วยเสริมสร้างคุณลักษณะและความสามารถของนักเรียนในระยะยาว

จากผลการประเมินพบว่า รูปแบบการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาแบบ BIM ที่พัฒนาขึ้นมีประสิทธิภาพในการส่งเสริมการเรียนรู้และทักษะของนักเรียน มีความคุ้มค่าด้านกำลังคน งบประมาณ และเวลา รวมถึงมีผลกระทบเชิงบวกต่อการเรียนรู้ในโรงเรียน สังคม และ

คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนอย่างชัดเจน ทำให้รูปแบบนี้เหมาะสมในการนำไปใช้ในการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาในโรงเรียนประถมศึกษาในอำเภอเชียงยืน จังหวัดมหาสารคาม

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

การจัดการเรียนรู้ตามรูปแบบการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาแบบ BIM ของนิสิตคณะครุศาสตร์ สาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลเพราะกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่สำคัญดังนี้

1. บทบาทของครู มีดังนี้ 1) ในการสอนตามการพัฒนากระบวนการเรียนรู้พระพุทธศาสนาแบบ BIM 2) ครูเป็นผู้แนะนำการทำกิจกรรมการเรียนรู้ในแต่ละขั้นตอน กิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นการส่งเสริมสมรรถนะเชิงผลิตภาพสาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม ทั้งด้านความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะให้ผู้เรียนร่วมกัน อภิปราย แลกเปลี่ยนความคิดเห็นจากการศึกษาค้นคว้า สืบค้น ในประเด็นต่าง ๆ จนได้ข้อมูลหรือองค์ความรู้ใหม่ 3) ครูต้องเข้าใจจุดประสงค์ในการส่งเสริมสมรรถนะเชิงผลิตภาพ สาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม และสามารถกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดสมรรถนะเชิงผลิตภาพสาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม ทั้งด้านความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะ 4) ครูต้องมีทักษะในการตั้งคำถามและกระตุ้นความรู้เดิมหรือประสบการณ์เดิมสร้างแรงจูงใจ และความเข้าใจของนักเรียนส่งเสริมให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าของการแสดงความคิดเห็น รวมทั้งครูผู้สอนต้องคอยสังเกตพฤติกรรมการทำงานกลุ่ม และประเมินผลเป็นระยะ ๆ

2. บทบาทผู้เรียน มีดังนี้ 1) นักเรียนต้องรับผิดชอบการเรียนรู้ด้วยตนเอง และของกลุ่ม 2) นักเรียนต้องรู้การใช้ทักษะการใช้เทคโนโลยีในการสืบค้นข้อมูลจากแหล่งต่าง 3) นักเรียนต้องมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นในกลุ่มภายใน

3. การจัดสภาพการเรียนการสอน มีดังนี้ 1) สภาพการเรียนการสอนต้องจัดให้ลักษณะแบบกลุ่ม 2) การจัดให้ผู้เรียนได้มีการแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดเห็น และทักษะในการทำกิจกรรมหรือการสร้างชิ้นงานที่ปราศจากการกดดัน

4. ลักษณะเด่นของรูปแบบการเรียนการสอน มีดังนี้ 1) การพัฒนากระบวนการเรียนรู้พระพุทธศาสนาแบบ BIM เพื่อส่งเสริมสมรรถนะเชิงผลิตภาพสาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม เป็นการจัดการเรียนรู้โดยนำสาระการเรียนรู้ที่มีความสอดคล้องกัน แล้วนำมาจัดกิจกรรมการเรียนรู้มุ่งเน้นกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน ผู้เรียนค้นคว้าและแสวงหาความรู้ด้วยตนเองจากการปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม 2) เป็นรูปแบบการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยให้ผู้เรียน

เน้นการฝึกฝนและลงมือปฏิบัติในสภาพจริง ผู้เรียนสร้างความรู้ด้วยตนเอง และนำความรู้ไปประยุกต์ต่อยอดความคิดผลิตภาพผลิตเป็นผลงานหรือชิ้นงานได้ด้วยตนเอง เพื่อตอบสนองความต้องการของสังคมโดยอาศัยสื่อและเทคโนโลยี 3) เป็นรูปแบบการจัดการเรียนรู้ เพื่อส่งเสริมสมรรถนะเชิงผลิตภาพสาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม ของนักเรียนทั้งด้านความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะเพื่อให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้ มีรูปแบบการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับตัวเอง เกิดความคุ้นเคยหรือเข้าใจในสถานการณ์ต่าง ๆ กระตุ้นความพร้อมของผู้เรียนเกิดกระบวนการเรียนรู้ ค้นคว้า และแสวงหาความรู้ด้วยตนเองจากแหล่งต่าง ๆ โดยอาศัยสื่อและเทคโนโลยี นำข้อมูลที่ได้มาสังเคราะห์สร้างเป็นองค์ความรู้และนำความรู้ที่ได้ไปใช้ในสถานการณ์ต่าง ๆ และนำไปสร้างผลงานหรือชิ้นงานที่มีความแปลกใหม่ได้ด้วยตนเอง

เอกสารอ้างอิง

- กิตติชัย สุธาสิโนบล. (2559). *การจัดการเรียนการสอนแบบพุทธะ เพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม สำหรับนักเรียน Buddhist Instruction Model*. กรุงเทพฯ: คอมเมอร์เชียล เวิลด์ มีเดีย.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษา 2551*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- วิจารณ์ พานิช. (2556). *การสร้างการเรียนรู้สู่ศตวรรษที่ 21*. กรุงเทพฯ: ส.เจริญการพิมพ์.
- Black, P., & Wiliam, D. (2009). Developing the theory of formative assessment. *Educational Assessment, Evaluation and Accountability*, 21(1), 5-31.
- Bloom, B. S. (1976). *Human characteristics and school learning*. McGraw-Hill.
- Elliot, A. (2017). Student involvement in rule-making in classrooms. *Educational Leadership*, 74(5), 54-59.
- Garrison, D. R., Anderson, T., & Archer, W. (2010). The first decade of the community of inquiry framework: A retrospective. *The Internet and Higher Education*, 13(1-2), 5-9.
- Hall, W., McDougald, M., & Corning, A. (2017). Promoting diversity in schools: A climate survey of LGBTQ and transgender students. *Journal of School Psychology*, 65, 13-27.

- Karunaratne, S. (2018). Real-life application of Buddhist principles in education. *Asian Journal of Education*, 13(2), 23-36.
- Mahachokchai, P. (2020). Integrating Buddhist practice into modern education: Effects on critical thinking skills. *International Journal of Buddhist Studies*, 12(1), 77-92.
- Smith, J. (2015). Faith development and ethical behavior in education. *Educational Psychology Review*, 27(3), 503-524.
- Walker, T. (2017). Effective Learning Strategies. *Educational Research Journal*, 23(3), 45-59.
- Wongsawad, C., & colleagues. (2017). Enhancing students' attitudes towards Buddhism through practice-based learning. *Journal of Buddhist Studies*, 5(1), 45-60.